

Ulusal Mimarlık Sergileri Üzerinden Mimari Eğilim Okuma Denemesi*

Selin Karaibrahimoğlu, Ayhan Usta

Mimarlık, insan ve çevresi arasındaki ilişkiye müdahale eylemidir. Bu eylem başta sosyal ve kültürel olmak üzere çok boyutludur. Çünkü mimari yapının biçimlenmesinde malzemeyi üst üste yığmaktan öte maddeye can/ruh vermek tutkusu ön planda yer alır. Bu durum mimarlığın somutlaşma tarzına göndermede bulunmaktadır (Camus, 1942; aktaran: Picon, 2019). Burada mimarlığın somutlaşma tarzı olarak tanımlanan; sadece boyutsal, geometrik ve oransal biçimlenmesi, yani kartezyen olarak varoluşu değil, onu duysal, toplumsal, kültürel bağlamı ve anlamı ile var eden şeydir.

Tarihsel süreçte mimarlığın somutlaşma biçimlerinin dönemsel olarak farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. Söz konusu farklılıkların ortak ya da ayırt edici özellikleri eğilim, üslup, stil ya da tarz kavramları ile tanımlanmaktadır. Modern, tarihselci, bağlamsal vb. olarak kendi içlerinde çeşitlenen bu kavramlar arasında bilhassa “eğilim” dönemsel olarak ortaya çıkan özellikleri açıklamak için kullanılmaktadır. Bu nedenle Camus’un mimarlığın somutlaşma tarzı olarak tanımladığı şeyi “mimari eğilim” kavramı ile açıklamak mümkündür. Mimari eğilimler; kültürel, tarihsel, çevresel, işlevsel, anlamsal ve estetik kaygılarla biçimlenerek, onu boşlukta var eden kütleli ve mekânsal organizasyondan malzeme ve detay kurgusuna kadar, yapının her noktasında görünür olabilirler. Bu açıdan kültürel bir nesne olan mimari formu anlamak, mimari eğilimleri anlamak için önemlidir. Belirli bir zaman aralığında mimari formu var eden kütle, mekân ve yüzeylerin karakteristik özellikleri ve bu özelliklerin beslendiği toplumsal ve kültürel arka plan mimari eğilimleri anlamaya yardımcı olacaktır.

Eğilimler söz konusu olduğunda geçmişten günümüze sanat ve mimarlık alanında düzenlenen sergiler önemli bir işleve sahiptir. Çünkü sergiler ortak kaygılar taşıyan sanatçıların belli bir dönemde yapılmış işlerinin bir arada görülebildiği etkinliklerdir. Dekonstrüktivizmin, New York Dekonstrüktivist Mimarlığı Sergisi’nde (1988), *art nouveau*’nun ise Çağ-

daş Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Sergisi’nde (1925) tanıtılması, ayrıca Bruno Taut’un *Werkbund* Sergisi (1914) için, Franz Hoffmann ile birlikte tasarlayıp inşa ettiği “Cam Ev” adlı pavyonun ekspresyonist mimarlığın ilk örneklerinden biri olarak nitelendirilmesi bu durumu örnekler. Türkiye mimarlığının dönemsel gelişiminin ve değişiminin izlenmesine olanak sağlayan Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri de bu anlamda önemli bir işleve sahiptir. 80 sonrası Türkiye’de gerçekleştirilen mimari üretimin tanıtılması, kamusallaştırılması amacı güden, ödüllendirme ve sergileme dışında ilk dönemden bu yana sürdürülen kataloglama faaliyetleri ile kapsamlı bir izlek sunan Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri; dönemsel bir Türkiye Mimarlık arşivi oluştur-

Türkiye mimarlığının dönemsel gelişiminin ve değişiminin izlenmesine olanak sağlayan Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri önemli bir işleve sahiptir. 80 sonrası Türkiye’de gerçekleştirilen mimari üretimin tanıtılması, kamusallaştırılması amacı güden, ödüllendirme ve sergileme dışında ilk dönemden bu yana sürdürülen kataloglama faaliyetleri ile kapsamlı bir izlek sunan Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri; dönemsel bir Türkiye Mimarlık arşivi oluşturmaktadır.

maktadır. 2000’li yıllara gelindiğinde sergiye büyük kentler dışından katılım artmış, mimarlık üretimi gerek işlevsel, gerekse biçimsel olarak çeşitlenmiştir. Kuşkusuz bu durumun oluşumunda Türkiye’nin 2000’li yıllarda, etkisi ekonomik, sosyokültürel ve politik alanda hissedilen bir dönüşüm sürecinden geçmiş olmasının payı vardır. Ancak bu sürecin bir üslup ya da mimari bir eğilim oluşturup oluşturmadığı, kendine has bir dili olup olmadığı tartışmalı bir konudur.

İşte bu çalışma, biçimsel ve toplumsal değişkenler bağlamında 2000’li yılların Türkiye mimarlığını eğilim açısından irdelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Ulusal Mimarlık Sergisi Katalogları veri olarak kullanılmaktadır. Bu amaçla 2000-2010 aralığında gerçekleştiri-

len beş Ulusal Mimarlık Sergisi Kataloğu mimari form açısından analiz edilmiştir. Dönemsel özellikleri nedeniyle önemli bir dönüşümün başladığı 2000-2010 aralığı, çalışmanın zamansal odağı, bu yıllar arasında gerçekleştirilen Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri katalogları çalışmanın veri kompleksidir. Her katalogda çok fazla sayıda yapı yer alması nedeniyle veri kompleksinin sınırlandırılması gereği oluşmuş, makale kapsamında yapı dalı ödül adayı ve ödül alan projeler incelenmiştir. Bu amaçla yapılar formlarını oluşturan biçimlenme yaklaşımları ile tanımlanmış, bunların dönemin toplumsal ve kültürel arka planını anlatan olaylarla ilişkilendirildiği bir kavramsal harita hazırlanmıştır. Daha sonra ise ilişkiler yapılar bağlamında tartışılmış, böylece çalışmaya konu edilen dönemin mimari eğilim olarak tanımlanabilecek özellikleri üzerinden bir okuma denemesi yapılabilmektedir.

Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, Türkiye’de mimariyi periyodik olarak kayıt altına almaktadır. Üstelik etkinliğe yıldan yıla katılan eserlerde mimari çeşitlilik, evrensellik ve kimlik adına iyimser bir çaba izlenmektedir. Özellikle 2000 sonrasında hem nitelik hem de nicelik olarak gözlemlenen bu gelişim Ulusal Mimarlık Sergileri ve Ödülleri etkinliğinin Türkiye mimarlık ortamı için değerini günden güne artırmakta, Türkiye mimarlığı için bir arşiv oluşturma potansiyelini güçlendirmektedir. Bu nedenlerle sınırlılıklarına karşın, sahip olduğu potansiyeller, etkinliğin Türkiye mimarlık performansını ve birikimini yansıtmaya olanak tanımaktadır.

Mimarlıkta Form Olgusu ve Eğilim İlişkisi

Mimarlık nesnesi genellikle “form” olarak kabul edilmektedir. Form üç boyutlu bir varlık olup kütle, mekân ve yüzeylerle tanımlanmaktadır. Mimari ürünün mekânsal kurgusunun dışa yansması olan form aynı zamanda onto-lojik bir varlık olarak içinde bulunduğu fiziksel ve kültürel ortamın özelliklerini de yansıtır. Bu nedenle mimari formlar dönemsel olarak ortak özellikler gösterebilmektedirler. Bu açıdan bakıldığında mimari eğilimlerin, öncelikle yapının form özellikleri üzerinden okunduğu söylenebilir. Sonuç ürün olarak mimarinin bütün değerlerini üç boyutlu yapısı içinde toplayan mimari formlar, soyut geometrik modeller olma özelliğinin dışında fiziksel, kültürel ve toplumsal özelliklere sahip olan ve bu özellikleri içinde bulunduğu anın koşullarından alan karmaşık bir olgu olarak (Usta, 1994), ortaya çıktığı dönemin sosyal, ekono-

mik, politik ortamının somut bir uzantısı, doğal bir sonucudur (Aslanoğlu, 1980). Bu bakışla, çalışma kapsamında mimari formu tanımlayan unsurlar mimari formun fiziksel özellikleri ve mimari formun toplumsal-kültürel özellikleri olmak üzere iki katman üzerinden tanımlanmış ve yapılar bu yaklaşımla analiz edilmiştir.

Mimari Formun Fiziksel Özellikleri

Mimarlıkta form; yapı elemanlarının diyalektik ilişkisi ile oluşan mimari bir bütün olup (Usta, 2000), bir “yer”de kurulan çok katmanlı bir olgudur. Bu nedenle çalışmada mimari formların fiziksel özellikleri kütle, mekân, yüzey özellikleri ve bu biçimlenmeyi özgün kılan; yerle kurduğu bağ üzerinden tanımlanmıştır.

Bu anlamda *kütle* mimari forma karakterini veren en önemli bileşendir. Ancak Modern Mimari ile farklı boyutlar kazanan biçimsel yaklaşımlar ile günümüzde mimaride asal geometrik biçimlerin dışına çıkmış; yapı eğik yüzeyler, ara kesitler, girinti ve çıkıntılarla adeta heykele doğru kayan ikonik formlarla biçimlenmeye başlamıştır (Güngör, 2010). Özellikle son yıllarda teknolojik gelişmelerin de desteklediği bu eğilim ile kütle geometrisi organik biçimlenmelerle de oluşturulmaktadır. Bu noktada belirtmek gerekir ki mimari form nasıl oluşursa oluşsun fiziksel özellikleri yapının dilini belirlemektedir. Ancak mimariyi sadece salt bir fiziksel varlık oluşturma eylemine indirgemek, onun bir yaratıcılık eylemi olduğunu ve onu var eden bileşenlerin çok boyutluluğunu göz ardı etmek anlamına gelir. Oysa mimari karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Hadid’in modellerinde biçimin tamamını anlamak ve anlatmak için geçirgenliği ve deforme olmuş perspektif görüntüleri kullanması, Eisenman’ın kavramsal diyagramları kullanılarak yaptığı tasarımlar, Lynn’in biyolojiye atıfta bulunan analogik çalışmaları, Gehry’nin eğrisel biçimleri oluştururken organik matematiksel eğrilerden faydalanması gibi yönelimler (Turan, 2011) mimarinin sadece geometri ile açıklanamayacak boyutlarının kütle formuna yansımalarıdır.

Mimari formun bir diğer bileşeni *mekândır*. Mekân ve form birbirini tamamlayan bir ilişkiyle birbirine bağlıdır. Kütleler dışarıdan algılanırken, mimari mekânlar içlerinden algılanır (Altan, 2017). Dolayısıyla form mekânsal biçimlenmeye dayalı olarak üretilmektedir ve mekânın geometrik nitelikleri formun da geo-

metrisini belirlemektedir (Usta, 2000). Bu nedenle çalışmada mekân kütle, cephe ve yerle kurulan ilişkinin doğal bir sonucu olarak kabul edilmiştir.

Formu sınırlandıran *yüzey* ise bir anlamda yapının kabuğudur (Usta, 1994). Mekânı tanımlamanın ve sınırlamanın yanı sıra formun kimliğini belirleyen; iç ve dış arasında gerçekleşen dinamik değişimi ve gerilimi temsil eden temel yapı elemanlarından biridir. Kütleli yönlendiren ve yaratan yüzey, kütleye kişiliğini verir. Duyularımızı tümüyle etkileyen, algılayıp ölçebilmemizi sağlayan yüzey, kütlenin üzerimizde yarattığı coşkuyu yok edebilen veya artıran kılıftır (Corbusier, 2001). Anlamsal, teknolojik ve estetik kaygılar taşıyan yüzey, aynı zamanda yapının insanla ilk karşılaşma anının aktörü, en çok yargıya hedef olan kısmıdır. Binayı dış ortamdan ayıran yüzeyin biçimsel organizasyonu “cephe” kavramı ile tanımlanır. Lefebvre’nin (2019) çok büyük bir güce sahip olduğunu belirttiği cephe, kentsel imgeyi belirleyen mimari mekân ile kentsel mekân arasında geçişin sağlandığı kritik bir sınırdır (Krier, 1984).

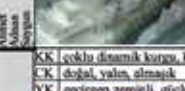
Öte yandan kütlenin içinde bulunduğu *yer ile kurduğu ilişki*, onu tanımlayan, anlatan ve biçimlendiren bir diğer özelliğidir. Çünkü mimari yer ile ilgili bir uygulama alanıdır (Yılmaz, 2020) ve yer; coğrafi, topografik ve toplumsal bir kimliği olduğu (Erzen, 2015) düşünüldüğünde, mimaride sıklıkla kullanılan konum, zemin ya da arazi kavramının ötesinde farklı ve özgül anlamlar barındıran bir olgu olarak karşımıza çıkar. Yer kavramının yere bağlanma ihtiyacı sonucu oluştuğunu belirten Schulz (1971), bu yaklaşımı “yerin ruhu” olduğu düşüncesiyle ve çok boyutlu bir içerikle açıklar; ona göre yer anlam, kimlik, tarih özelliklerinin bütününden oluşur (Schulz, 1979). Bu bağlamda Heiddeger (2018) yeri mekânın anlam yüklenmiş hali olarak tanımlar. Dolayısıyla çevre gözlemlenip yerin söylemek istedikleri duyulduğunda kültürel, topografik ve tarihi verileri kavranır ve her yapının kendine özgü gerçekleri berraklaşır (Polat, 2019). Bunun sonucunda ise bir yere bağlı mutlak anlamlar kurarak oluşan şekil değişikliği (Holl, 1991) mimari yapıyı oluşturur. Tüm bu yere özgü nitelikler değişken ve dinamik bir yapıya sahiptir, sonsuz kombinasyonlar meydana getirerek yapıyı var eder ve yapının formu, malzemesi, ölçeği ve dili üzerinden okunabilirler.

Mimari Formun Toplumsal ve Kültürel Özellikleri

Mimari formlar, toplumsal ve kültürel bir olgudur. Rapoport’un belirttiği gibi aslında bir toplumun karakterini en iyi yansıtan, o toplumun mimarisidir (Rapoport, 2004). Dolayısıyla mimari formu anlamak o toplumu, o dönemi anlamının bir yolu olarak kabul edilebilir. Ancak bu etkileşim çift yönlüdür; toplumsal yapı, yarattığı formlar ile mimariyi şekillendirirken mimari formlar da her zaman toplumsal yapıyı şekillendirme gücüne sahip olmuştur. Bu çift yönlü ironik yaklaşım, mimarinin etkileme ve etkilenme gücüne vurgu yaparken mimari formu oluşturan bir diğer unsurun, gerçekleştiği toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik ortamı olduğuna değinir. Ancak toplumsal yapı günümüzde belirli ideolojik yaklaşımlarla ve sübjektif değerlendirmelerle açıklanmaya çalışılan, farklı sınırlarla ve içeriklerle anlaşılan sosyolojik bir olgudur. Oysa toplumda gerçekleşen olaylar nettir. Belirli bir dönemde o toplumda gerçekleşen olaylar sıralandığında toplumsal profil objektif bir bakış açısıyla çizilebilir. Özünde dinamizm ve süreklilik olan toplumsal yapı, birbirleriyle örtüşmeseler de tüm bu olayların etkileşimi ile oluşur. Bu değişkenlerin ayrı ayrı gruplanarak tartışılması, toplumsal bağlamın çözümlenmesinde kolaylık sağlar. Zira böylece dönemin toplumsal ve kültürel ortamı tüm açıklığıyla gözler önüne serilmiş olur. Bu bakışla çalışma kapsamında mimari formların toplumsal ve kültürel özellikleri çalışmaya konu edilen dönemde gerçekleşen olaylar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Ulusal Mimarlık Sergisi Katalogları Üzerinden 2000-2010 Türkiye Mimarlığı Eğilim Analizi

Mimar Sinan’ın 400. ölüm yıldönümü anısına 1988’de ilki gerçekleştirilen Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, Mimarlar Odası tarafından Türkiye’de mimarlık mesleğini ve kültürünü geliştirme, ülke mimarlığını yurtdışında tanııtma amacıyla iki yılda bir düzenlenmektedir (URL-1). Etkinlik her dönem katılan tüm eserlerin “Yapı”, “Yapı Koruma-Yaşatma”, “Yaşam Çevresi”, “Proje” ve “Fikir Sunum” başlıkları altında gruplandığı ve tanımlandığı katalogların basımı ile sonlandırılmaktadır. Bu özelliklere sahip tek etkinlik olan Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, Türkiye’de mimariyi periyodik olarak kayıt altına almaktadır. Üstelik etkinliğe yıldan yıla katılan eserlerde mimari çeşitlilik, evrensellik ve kimlik adına iyimser bir çaba

2002 8. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri	2004 9. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri	2006 10. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri	2008 11. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri	2010 12. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri
 KK kütüphane, parçacık, kademeli CK arızal YK zeminle temas 8Y1	 KK kütüphane CK dikey boşlukta, dengeli, tekrarlı YK zeminle temas 9Y1	 KK tekil, rasyonel CK ahşap, yalın, doğal YK zeminle temas, güçlü bağlam 10Y1	 KK kütüphane, kütüphane montajı CK mesh, brütalist, seffaf YK zeminle temas 11Y1	 KK içeren prizmatik, kütüphane montajı, yeşil çatı CK seffaf, sağır YK yerle bütünleşik, güçlü bağlam 12Y1
 KK kütüphane, saçaklı CK renkli, seffaf, ahşap YK zeminle temas 8Y2	 KK kütüphane, karma çatılı CK tarihsel YK zeminle temas 9Y2	 KK tekil, karma çatılı CK Ahşap metal uygulama YK zeminle temas 10Y2	 KK kademeli, dışarıya CK konsolu, güneş koruyucu eklenmiş YK zeminle temas 11Y2	 KK parçacık, kütüphane, tekrarlı, rasyonel CK yatay bantlı, sürekli YK yerden koparılmış 12Y2
 KK tekil, saçaklı CK ahşap, seffaf, yelkenimsel YK yerden koparılmış, güçlü bağlam 8Y3	 KK eğri prizmatik CK klasik düzen-modern yorum, simetrik YK zeminle temas 9Y3	 KK dikey prizmatik CK renkli, dinamik, tekrarlı YK zeminle temas 10Y3	 KK kütüphane CK modüler, klasik düzen, sıralı YK zeminle temas 11Y3	 KK yatay prizmatik, rasyonel CK dikey boşlukta, tekrarlı YK yerden koparılmış 12Y3
 KK yatay prizmatik, kırık CK seffaf, arızal YK zeminle temas 8Y4	 KK içeren prizma CK sağır, seffaf, yeşil çatı YK yerle bütünleşik, güçlü bağlam 9Y4	 KK fraktal CK sağır, dinamik, yarımsal YK yerle bütünleşik, güçlü bağlam 10Y4	 KK kütüphane, rasyonel CK seffaf YK zeminle temas 11Y4	 KK eğri CK yatay bantlı, sürekli, sağır, renkli YK zeminle temas 12Y4
 KK eklemler, gelin, isomorf çatı CK doğal malzeme, konsolu YK zeminle temas, güçlü bağlam 8Y5	 KK kütüphane montajı CK doğal, sağır YK açığa alan zeminli 9Y5	 KK kütüphane, saçaklı, eklemler CK mesh, seffaf YK açığa alan zeminli 10Y5	 KK kütüphane, kütüphane montajı CK arızal, struktürel YK zeminle temas 11Y5	 KK kütüphane, yalın, parçacık CK struktürel, yalın, doğal YK zeminle temas 12Y5
 KK eğri CK struktürel, seffaf YK yerle bütünleşik 8Y6	 KK dinamik, rasyonel, eğri CK seffaf, yeşil çatı, eğri YK yerle bütünleşik 9Y6	 KK teraslı, kütüphane CK yatay bantlı, seffaf YK zeminle temas 10Y6	 KK tekil, modüler CK doğal, seffaf, çizimsel YK yerle bütünleşik, güçlü bağlam 11Y6	 KK çoklu dinamik koru CK dinamik, konsolu, renkli YK zeminle temas, güçlü bağlam 12Y6
 KK yatay prizmatik CK modüler, sıralı boşluk ekran, yalın YK zeminle temas 8Y7	 KK parçacık, kütüphane montajı CK pencere vurgusu YK zeminle temas 9Y7	 KK tekil CK doğal, sağır, modüler YK yerle bütünleşik, güçlü bağlam 10Y7	 KK parçacık, karma çatılı CK tarihsel, dengeli, simetrik YK açığa alan zeminli 11Y7	 KK parçacık, modüler CK sağır, dinamik, doğal malzeme YK zeminle temas, güçlü bağlam 12Y7
 KK tekil, rasyonel CK doğal malzeme, seffaf, sağır YK yerle bütünleşik, güçlü bağlam 8Y8	 KK parçacık, kütüphane montajı CK pencere vurgusu YK zeminle temas 9Y8	 KK tekil CK doğal, sağır, modüler YK yerle bütünleşik, güçlü bağlam 10Y8	 KK kademeli, parçacık CK renkli, simetrik YK açığa alan zeminli 11Y8	 KK teraslı, dışarıya CK seffaf, ahşap/metal uygulama YK açığa alan zeminli 12Y8
 KK yatay prizmatik, çoklu geometri CK almalı, seffaf, sağır YK açığa alan zeminli 8Y9	 KK parçacık, kütüphane CK sağır, seffaf, doğal YK yerle bütünleşik, güçlü bağlam 9Y9	 KK parçacık, kütüphane CK sağır, seffaf, doğal YK yerle bütünleşik, güçlü bağlam 10Y9	 KK yatay prizmatik CK renkli, dinamik YK zeminle temas 11Y9	 KK eğri, saçaklı CK yatay çizimsel, seffaf YK zeminle temas 12Y9
 KK kütüphane, saçaklı CK doğal, ahşap/metal uygulama YK zeminle temas 10Y10	 KK kütüphane, saçaklı CK sağır, yatay bantlı YK açığa alan zeminli 12Y10	 KK kütüphane, saçaklı CK seffaf, sağır, yalın YK zeminle temas 10Y11	 KK çoklu dinamik koru, kademeli CK doğal, yalın, almalı YK açığa alan zeminli, güçlü bağlam 12Y11	 KK kütüphane, kütüphane montajı CK seffaf, dinamik, renkli YK zeminle temas 12Y12
 KK kütüphane, saçaklı CK seffaf, sağır, yalın YK zeminle temas 10Y12	 KK dikey prizmatik, kütüphane montajı CK seffaf, dinamik YK zeminle temas 10Y13	 KK teraslı CK seffaf, kütüphane montajı, dinamik, tekrarlı YK yerle bütünleşik 10Y14	 KK kütüphane CK struktürel, seffaf, renkli YK açığa alan zeminli 12Y13	 KK kütüphane CK struktürel, seffaf, renkli YK açığa alan zeminli 12Y14

Tablo 1. Yapı dalında
ödül alan ve ödül adayı
projelerin form analizi.

izlenmektedir. Özellikle 2000 sonrasında hem nitelik hem de nicelik olarak gözlemlenen bu gelişim Ulusal Mimarlık Sergileri ve Ödülleri etkinliğinin Türkiye mimarlık ortamı için değerini günden güne artırmakta, Türkiye mimarlığı için bir arşiv oluşturma potansiyelini güçlendirmektedir (Karaibrahimoğlu ve Usta, 2020). Bu nedenlerle sınırlılıklarına karşın, sahip olduğu potansiyeller, etkinliğin Türkiye mimarlık performansını ve birikimini yansıtmaya olanak tanımaktadır.

Bu kapsamla 2000’li yılların ilk dönemine odaklanan bu çalışma; on yıllık bir dönemle sınırlandırılmış; 2002, 2004, 2006, 2008 ve 2010 yıllarına ait kataloglarda yer alan Yapı Dalı ödül adayı olan ve ödül alan yapılar, formlarını tanımlayan fiziksel özellikleri ve formların oluştuğu toplumsal ve kültürel ortamı tarifleyen olaylar üzerinden analiz edilerek okunmuştur.

Katalogda Yer Alan Formların Fiziksel Özellikleri

Katalogda yer alan yapıların formları fiziksel olarak; “kütle kurgusu”, “cephe karakteristiği”, “yerle kurduğu ilişki” olarak belirlenen özellikleri üzerinden analiz edilmiş¹ ve tablolastırılmıştır. Tabloda Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri’nin düzenlendiği her dönem ayrı sütunda gösterilmiş, her yapı numaralandırılmıştır. Her yapının öne çıkan form özelliklerini tanımlayan kavramların belirlenmesi esas alınarak hazırlanan tabloda; yapı görsellerinin ve künyelerinin yanı sıra kütle kurgusu “KK”, cephe karakteristiği “CK” ve yerle kurduğu ilişki “YK” olarak kodlanmış ve aynı satırda ilgili kavramlara yer verilmiştir (Tablo 1).

Katalogda Yer Alan Formların Oluştuğu Toplumsal ve Kültürel Ortam

2000’li yıllarda Türkiye’de toplumsal yapı, dünyada yaşanan küreselleşme sürecine özgü dinamikler içerisinde, ancak yönü batı kökenli modernleşme hareketinden uzaklaşmış muhafazakâr bir modernleşme anlayışı ile şekillenmektedir. Ekonomik liberalleşmenin çok somut sonuçlarının ortaya çıktığı bu dönemde toplumsal yapıyı esaslı bir değişime uğratabilecek gündelik hayatın yeni dinamikleri ile tanışılmaya başlanmıştır (Yazıcı, 2017). Teknolojik gelişmelerin, önemini yitiren sınırların ve mesafelerin, artan ve çeşitlenen iletişim olanaklarının belirleyici olduğu bu süreçte bir yandan her alanda dünya ile entegrasyon gerçekleşirken bir yandan da yerel ve geleneksel değerlere yöne-

lim ve bu yönelime tezat olarak izlenen kültürel değişim belirleyici olmakta; kimlik kavramının yeni boyutlar kazanan anlamı ve bireysellik günlük yaşamı ve toplumsal dinamikleri değiştirmektedir.

Çalışma kapsamında toplumsal ve kültürel ortam; ekonomik, sosyokültürel, politik olayların, mimari ve kente ilişkin gelişmelerle paralel bir düzlemde ayrı ayrı irdelenmesi ile açıklanmıştır. Bu amaçla çeşitli haber kanallarının, gazetelerin, araştırma kurumlarının almanaklarında, ansiklopedilerde, Mimarlar Odası yayınlarında; gazetelerde, Mimarlar Odasının ve mimarlık haber sitelerinin arşivlerinde 2000-2010 aralığında gerçekleşen olaylar araştırılmıştır. Ekonomik, sosyokültürel, politik ve mimari-kente ilişkin olmak üzere gruplanan bu olaylar bahsi geçen kaynaklarda, aynı zaman aralığında ve aynı yoğunlukla/önemle ele alınma durumlarına göre seçilmiş, böylece dönemsel etkisi olan olaylar üzerinden toplumsal ve kültürel ortam tarafsız bir bakış açısıyla ve tarihsel gerçekliği bağlamında tanımlanabilmiştir. Bu verilerin takip edilebilirliğinin sağlanması amacıyla çalışmada, sosyal bilimlerde kullanılan kodlama yöntemi² kullanılarak, her bir haber spot bir cümle halinde ifade edilmiş, kavramsallaştırılmış ve numaralandırılarak sıralanmıştır. Ancak mimari üretimin belli bir süreç sonucunda oluşması nedeniyle toplumsal olaylar, etkinliğin düzenlendiği yıl için değil, iki etkinlik arasındaki dönemi kapsayacak şekilde iki yıllık bir süre için özetlenmiş ve *Tablo 2*’de sıralanmıştır.

Değerlendirme

Mekâna dair çalışmaların pek çoğunun temeli, bu çalışmada olduğu gibi, bir “şeyler” grubunun başka bir “şeyler” grubu ile kurduğu ilişkilerin tanımlanması eylemine dayanır (Acar, 2019). Bu ilişkiselliğin görsel olarak temsili ancak haritalama ile mümkün olabilir. Coğrafi harita tanımının ötesinde haritalama; bir şeyin başka bir şey ile var olan ilişkisinin ya da yeni ilişkilerin nasıl kurulacağına dair kurallar içeren soyut bir sistem içerisinde temsildir (Acar, 2019). Böylece bilgi/bulgu ve kavramlar arasında ilişki ağları kurgulanabilir, çoğullaşma ve derinleşme mümkün kılınırken bir aradalığı mümkün görünmeyen verilerin ‘yer’le ve birbirleriyle bağlantıları yeni, özgün dil ve yöntemlerle kurulabilir (Alanyalı Aral, 2019).

Çalışma kapsamında dönemin mimari eğilimi; temelde bir araya gelmesi mümkün olmayan

Tablo 2. Katalog dönemlerine göre olaylar.

mimari formların fiziksel özellikleri ile toplumsal kültürel ortam, kavramsal olarak çakıştırılarak tartışılmıştır. Böylece bir tür kavram haritası oluşturulmuştur. Kavram haritaları özünde bir

kavramın diğer kavramla ilişkisini tayin etmekle ilişkilidir ve her ne kadar bütün haritalar gibi ‘öznel, yapay, açık veya gizli bir biçimde bir söylemin dünya görüşünün temsilcisi’ olsa da

DÖNEM KATALOGLARI	8.ULUSAL MİMARLIK SERGİSİ VE ÖDÜLLERİ	9.ULUSAL MİMARLIK SERGİSİ VE ÖDÜLLERİ	10.ULUSAL MİMARLIK SERGİSİ VE ÖDÜLLERİ	11.ULUSAL MİMARLIK SERGİSİ VE ÖDÜLLERİ	12.ULUSAL MİMARLIK SERGİSİ VE ÖDÜLLERİ
	OLAYLAR /2000-2001	OLAYLAR /2002-2003	OLAYLAR /2004-2005	OLAYLAR /2006-2007	OLAYLAR/2008-2009
SOSYO KÜLTÜREL	- Galatasaray UEFA şampiyonu - Yargılanan kitap, yazar ve yayıncı sayısında artış 12 Dev adam Avrupa 2.si - Mardin'in dünya kültür mirası listesine aday olması 2008 Olimpiyat şehri adaylığı - Sanat yatırımlarında azalma - İstanbul'un kongre merkezi olması projesi - Dünyanın ilk müze otelin Türkiye'de açılması	- Yargılanan kitap, yazar ve yayıncı sayısında artış - Nazım Hikmet Yılı - Osmanlı Bankası Müzesi açılması - Atı Köşk müzeye dönüştürüldü - Eurovizyon'da 1.'lik - Eğitim müfredatında değişiklik - Atletizmde Avrupa rekoru - Ankara'nın Hiti Güneşi simgesinin değiştirilmesi - Deprem Müzesi'nin açılması - Miniatürk'ün açılması - Beypazarı UNESCO koruma listesinde - Safranbolu dünya kültür mirası listesine aday - Avrupa Konseyi II. Beyazıt Sağlık Müzesini yılın müzesi	- Yargılanan kitap, yazar ve yayıncı sayısında artış - Fatih Akın'a Berlin'den ödül - Formula 1 İstanbul'da - İsparta Sütluce'de Orhan Pamuk kitaplarının toplatılması - İstanbul Modern Sanatlar Müzesi'nin açılması - İstanbul Boğazına dev Fatih - Heykeli projesi - Pera Müzesi'nin açılması	- Farklı dillerde yayın özgürlüğü - Sting İstanbul'da - İstanbul'un 2010 Kültür başkenti seçilmesi - İfade özgürlüğü davaları - Orhan Pamuk'a Nobel Ödülü - DOCOMOMO'nun Türkiye'de düzenlenmesi - Güreşte dünya şampiyonluğu	- Nuri Bilge Ceylan'a CANNES dan ödül - Panorama 1453 Müzesi'nin açılması - İstanbul'un dünya mirası listesinden çıkarılması tartışmaları
EKONOMİK	- Ekonomik kriz - Özelleştirmede kapsamın genişletilmesi - Hazine arazilerinin satılması - Yabancılar arazi satışı	- Ekonomik kriz - Yeni ekonomik program - Orta Doğu'da Türk müteahhitleri artan etkinliği - SİT alanlarının yapılaşmaya açılması tartışmaları - Gecekondu affı tartışmaları - Hazine arazisi satışı tartışmaları	- Özelleştirme - Orman arazilerinin satışı	- Yabancı sermaye artışı - Özelleştirme	- İşsizlik artışı - İstanbul finans merkezi projesi - Özelleştirme - Yeni ekonomik program
POLİTİK	- Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer - Ecevit'in MGK'yı terk etmesi - Protestolar ve siyasal kriz - Başbakanı istifa çağrıları - Mayıs gösterileri - AB'den medya özgürlüğü eleştirisi - AKP'nin kurulması - İkiz kulelerin yıkılması - İnsanca yaşam yürüyüşü	- Seçimlerde AKP'nin iktidara gelmesi - Türkiye-İsrail gerginliği - AB uyum yasa tasarısı - Yurtdışına asker gönderme tezkeresi - Manisa'da gençlere işkence tartışmaları - AB'den Türkiye'de özgürlük olmadığı eleştirisi - Yabancı yatırımcı serbestliği çalışmaları - AB'nin nihai üyelik talebine red	- İstanbul'da Nato zirvesi - AB müzakerelerinin başlaması - Düşünce özgürlüğünün kısıtlandığı konusunda eleştirilen yeni TCK yasaının kabulü - Yeni basın yasası - Alkollü içecek kısıtlaması - Kamu yönetimi yeniden yapılandırma çalışmaları - Terör saldırıları	- AKP'den laiklik yeniden yorumlanması önerisi - Parti liderlerinin mal beyanı - Türkiye'de çete sayısında artış - İrtica tartışmaları - Genel Kurmay'dan hükümete muhtıra - Seçimlerin galibi AKP - Cumhurbaşkanı Abdullah Gül - Cumhuriyet mitingleri - Hrant Dink cinayeti	- Türbanın serbest bırakılması - Polis yetkisinin artırılması 1 Mayıs gösterilmesi - AB'den Türkiye yetersiz raporu - Ergenekon davası ve gözaltılar - AKP'ye kapatma davası - Erdoğan'dan "one minute" çıkışı - Türkiye'nin AİHM'ne en çok başvuran ikinci ülke olduğu açıklaması
MİMARİ VE KENT	- Metro ağının tüm ülkede genişletilmesi - Gecekondu affı tartışmaları - Deprem sonrası müdahaleler - Mimarlar Odası Avrupa Mimarlar Konseyi'nde - Yeni yapılan hastanelerde Osmanlı mimarisi uygulanması önerisi - İstanbul'a 3. köprü tartışmaları - İstanbul'a 3. Havalimanı tartışmaları	- Türkiye'nin ilk kent, mimarlık ve tasarım galerisinin açılması - Doğal sit alanlarının yapılaşmaya açılması tartışması - Orman alanlarının yapılaşmaya açılması tartışması - İmar affı tartışmaları - Türkiye'nin ilk akıllı evi fuarında - İstanbul İstanbul Projesi'ne MİPIM'den 1.'lik - Dünyanın ilk engelli oteli - Alanya'da inşa edilmesi - İstanbul'a 3. köprü tartışmaları - Deprem sonrası müdahaleler - Marmaray ihalesi	- Marmaray projesi - Wallpaper'nın verdiği en iyi 7 tasarımcı ödülünün 2'si Türk - Mortgage yasa çalışmaları - Kentsel dönüşüm projeleri ve tartışmaları - Kıyıların yapılaşmaya açılması kararına durdurma - UIA'nın İstanbul'da düzenlenmesi - Okullar için Selçuklu-Osmanlı mimari tarzında tip proje önerisi - Sulukule kentsel dönüşüm projesi tartışmaları - İstanbul'a 3. Köprü tartışmaları	- Mortgage uygulamada - Marmaray'ın inşa edilmesi - Sulukule kentsel dönüşüm projesi tartışmaları - TOKİ'den konut üretiminde kapasite artışı - Dalaman havalimanına ödül - Taksim Meydanı proje tartışmaları - Yabancılar yoğun konut talebi - Adalet saraylarında Osmanlı-Selçuklu mimari tarzında - Kanyon AVM'ye Dubai'den ödül	- Sulukule ihalesi - Kars Soykırım Anıtı eleştirisi - AKM'nin yıkılması tartışmaları - UIA'dan Türk mimarlığı sergisi - Emre Arolat'a MİPIM'den ödül - Modern Türk Mimarlığının Tabanlıoğlu tarafından ilk kez RIBA'da temsil edilmesi - Zeytinburnu'nda kentsel dönüşüm projesi - Türkiye'de ilk akustik salon inşası - ODTÜ'de yıkım tartışmaları - Taksim'e cami tartışmaları - Esenboğa'ya en iyi havalimanı ödülü

‘anlam inşa etmek için ihtiyaç duyduğumuz bir araçtır’ (Acar, 2019). Bu kapsamla çalışma kapsamında hazırlanan kavram haritasında birbirinden bağımsız iki satır kurgulanmış, üst satırda dönemin toplumsal ve kültürel ortamını tanımlayan olaylar, alt satırda ise yapıların formlarını tanımlayan fiziksel özellikler sıralanmıştır. Üst satırda yer alan toplumsal olaylar *Tablo 2*’deki numaralarına referansla sosyokültürel, ekonomik, politik ve mimari kent ile ilişkili olmak üzere gruplanmış ve her olay kodlandırılmıştır.³ Alt satırda ise formu tanımlayan fiziksel özellikler *Tablo 1*’e referansla kütle kurgusu, cephe karakteristiği ve yerle kurduğu ilişki başlıkları altında gruplanarak hangi yapılarda bu özelliklerin izlendiği belirtilmiştir. Daha sonra ise formların fiziksel özellikleri ile bu özelliklerin ortaya çıkışını dolaylı ya da dolaysız ivmelendirdiği, etkilediği, yönlendirdiği, tepkisel bir yönetime sebep olduğu düşünülen, olaylar arasındaki ilişki çizgilerle şematize edilmiştir. Her dönem için ayrı ayrı hazırlanan kavram haritaları *Tablo 3*’te bir araya getirilerek dönemsel bir okuma gerçekleştirilebilmiştir. Örnek yapılarla desteklenen, toplumsal olanla mekânsal olanı çakıştırmaya, her ikisi arasında somut ve anlamlı bir ilişki kurma çabası barındıran böylesi bir okuma denemesi ile 2000-2010 yılları arası Türkiye mimarlık eğilimleri üzerine genel bir değerlendirme yapmak mümkün olabilmektedir.

Tablo 3 incelendiğinde toplumsal ve kültürel ortamın mimari forma etkisinin öncelikle yapı cephelerinin biçimlenmesinde kendisini gösterdiği belirlenmiştir. Şüphesiz kütleye kişiliğini veren, anlamsal kaygıları ve kültürel izleri en belirgin şekilde yansıtan cephenin, toplumsal ve kültürel ortamdan etkilenme düzeyi formun diğer fiziksel özelliklerine göre daha yüksektir. *Tablo 3*’ten elde edilen bir diğer veri 2006 sonrası ülkedeki politik ortamın mimari formların biçimlenmesindeki etkisinin artmasıdır. Mimarlık ve kent planlama gündemini meşgul eden tartışmaların konusu olan devlet politikalarının, aynı zamanda uygulamalarda karar verici olarak

da rol alması ve özgürlükler ile ilgili müdahaleler mimari alanda da tepkisellikle ya da ivmelen-dirme çabalarıyla karşılık bulmuş; özgürlük, sonsuzluk, esneklik ifade eden formlara yönelime neden olmuş, üstelik tartışmalar her katalog döneminde devamlılık göstermiştir. Çalışmaya konu edilen on yıllık dönemin büyük çoğunluğunda sosyokültürel olaylar mimari formun fiziksel özelliklerinin oluşumunda etkili olan en güçlü unsur olmuştur. Zira kültürel anlamda uluslararası ortamda var olma çabası; alınan ödüllerle, elde edilen başarılarla kendisini göstermiştir. Çoğunlukla evrensel, çağdaş ancak yerle ve yerelle güçlü bağlar kuran bu projelerin sahip olduğu dilin mimarlık üretimini etkilediği, benzer eğilimlerin aynı dönemdeki diğer mimarlık ürünlerinde de kullanıldığı belirlenmiştir.

Mimari formların oluşumunda dolaylı etkisi olan, bu nedenle şema üzerinde ilişkiselliği okunamayan ekonomik ortamın, aslında tüm gelişmeleri yönlendiren en önemli unsur olduğunu belirtmek gerekir. Çalışmaya konu edilen dönemde ülkede etkisi hem ekonomik, hem politik alanda hissedilen bir kriz yaşanmaktadır. Ancak mimari üretimi nitelik ve nicelik olarak sınırlaması beklenen kriz ortamına rağmen, katalogdaki yapılarda bu durum izlenmemiş; aksine devlet politikalarının inşa faaliyetlerini desteklemesi, biçim zenginliğini ve çoğulculuğu beraberinde getirmiştir. Neredeyse yaşamla ilgili her şeyin estetik bir nesne olarak algılanmaya başladığı böylesi bir ortamda mimarlık bir tüketim nesnesi haline gelmiş, heykelsi bir tarzla biçimlenmeye başlamıştır. Kentler ise bu heykelsi mimarinin sergilendiği vitrinler haline gelmiştir.

Çalışmaya konu edilen dönemde en çok rastlanan fiziksel özellikler “kütlesel kurgu” olarak kübik, kübik montajlı, parçalı, rasyonel, yatay prizmatik ve saçaklı; “cephe karakteristiği” olarak şeffaf, sağır, renkli ya da doğal malzeme kullanılan; “yerle kurduğu ilişki” ile ilgili olarak ise zeminle temaslı, yerle bütünleşik ve

Şekil 1. B2 Evi, Ayvacık, Çanakkale, H. Tümer’tekin, 2001 (<http://www.arkiv.com.tr/proje/b2-evi/1858>).

Şekil 2. Minicity Maket Parkı, Antalya, E. Arolat, 2004 (<https://www.vitracagdasimimarlikdizisi.com/projeler/Minicity-Maket-Park%C4%B1.aspx>).

güçlü bağlam kuran olarak sıralanabilir (Tablo 3). Bu özellikler katalogda yer alan yapı dalında ödül alan ya da ödül adayı olan yapılar arasında öne çıkanlar üzerinde örneklenebilmektedir.

2000-2010 yılları arasındaki on yıllık dönemde yerle kurduğu ilişki, sahip olduğu güçlü bağlam ve yalın kütle kurgusu ile öne çıkan, 8. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödüllerinde Yapı dalı ödül adayı olan yapılardan biri Han Tümerterkin'in B2 Evi'dir (8Y8) (Şekil 1). Kullandığı yalın dil ve doğal malzeme ile yerele duyarlı; tekil, rasyonel tasarımı ve çağdaş yaşamın gereksinimlerini karşılayan donatıları ile çevredeki yapılardan ayrılan yapı, yerle kurduğu fiziksel ve güçlü bağlamsal ilişki ile öne çıkmaktadır. Bu biçimlenme anlayışı yapıda dönemin kısıtlı ekonomik şartlarına (8E1) duyarlı, kriz ortamından (8P2, 8P3, 8P4, 8P5, 8P8, 8P9) uzaklaşmayı olanaklı kılan mimari bir çözümleme ile somutlaşmıştır.

Emre Arolat tarafından tasarlanan Minicity Maket Parkı (10Y4) yerle bütünleşik kütlesi ve yerle kurduğu güçlü bağlam ile öne çıkmakta-

dır. Yapı, 10. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödüllerinde ödül adayı olmuştur (Şekil 2). Açıklık-kapalılık ikileminin şekillendirdiği, üst örtünün kabuk haline geldiği, yarıklarla geçirgenliğin sağlandığı bir forma sahip yapı, fraktal bir düzende kurgulanmıştır. Düşünce özgürlüğü konusundaki tartışmaların yoğunlaştığı (10S1, 10S4, 10P3), ideolojilerin özellikle kamusal mekânın şekillenmesinde karar verici olarak etkinliğinin arttığı (10M4, 10M7, 10M8, 10M9) böylesi bir ortamda bu biçimlenme anlayışını tepkisel bir yaklaşımın sonucu olarak okumak mümkündür. Bu kapsamla yapının biçimlenmesinde alışılmışın dışına çıkma, yerle bütünleşerek fark ettirmeden dikkat çekici olma, başka bir ifade ile karşıtlıkların kesişiminde var olma anlayışının belirleyici olduğu söylenebilir.

Sahip olduğu kübik formu ve kübik montajlı, dinamik kütle kurgusuyla, üzerinde Braille alfabesine gönderme yapan meshlerle tanımlı (Anonim, 2010), şeffaf, brütalist cephe yorumuyla öne çıkan, 11. Ulusal Mimarlık Sergisi ve

Şekil 3. DMC, Ankara, M. G. Tabanlıoğlu, M. Tabanlıoğlu, 2008 (Anonim, 2010).

Şekil 4. YKB Bankacılık Akademisi, Gebze-Kocaeli, M. Kütükçüoğlu, E. Uçar, 2009 (<http://www.arkiv.com.tr/proje/ykb-bankacilik-akademisi/1557>).

Ödüllerinde ödül alan yapılardan biri Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından tasarlanan DMC Ankara yapısıdır (11Y1). Yapının iç-dış ilişkisini vurgulayan şeffaflığı medya özgürlüğü ve iletişim vurgusunu güçlendirmekte, bulunduğu konumdaki anlamsal ve fiziksel varlığını güçlendirmektedir (*Şekil 3*). Bu biçimlenme anlayışı dönemin özgürlük tartışmaları (11S1, 11S4) ve kriz ortamı (11P1, 11P4, 11P8, 11P9) ile ilişkili bir düzlemde okunmuştur.

Parçalı yapısı yerden koparılmış izlenimi veren kütesiyse; yatay, çizgisel şeffaflığı ile öne çıkan Mehmet Kütükçüoğlu ve Ertuğ Uçar tarafından tasarlanan YKB Bankacılık Akademi Binası (12Y2), 12. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödüllerinde yapı dalında ödül almıştır (*Şekil 4*). Atriumla parçalanan dikdörtgenler prizması şeklindeki kütesi ile özümsemiş bir çağdaşlık vurgusu taşıyan yapının gelişmiş yapımlar teknikleri dikkat çekmektedir. Biçimlenmenin temellenmediği özgürlük duygusu dönemin özgürlükler (12P1) ve kısıtlamalar (12P2, 12P3, 12P5, 12P6, 12P8, 12M2, 12M3, 12M9, 12M10) tezathığında oluşan toplumsal ve kültürel ortamının bir yansımasıdır.

Sonuç

Yaşamı değiştirmek için mekânı değiştirmek zorundasınız.

Lefebvre

Çalışmaya konu edilen on yıllık dönemde sergi kataloglarında ödül alan ve ödül adayı olan yapıların pek çoğunda dünyada mimarlık ortamında yaşanan gelişmelere paralel; özgürlüğe, şeffaflığa, çeşitliliğe vurgu yapan, yerin fiziksel özelliklerine olduğu kadar bağlamsal özelliklerine de duyarlı, güncel ve çoğulcu bir anlayışın egemen olduğu söylenebilir. Elbette bu durum, döneme ilişkin mimari üretimin, hatta ödül alan ya da ödül adayı olan yapıların tamamının bu özellikleri barındırdığı gibi iyimser bir yaklaşımı savunmayı gerektirmez. Üstelik hem imar kurallarının sınırlayıcı etkisi hem de Türkiye’de işverenin kültürel ve politik kimliği nedeniyle kütle kurgusundan çok, cephe karakterinde ortaya çıkan bu dilin, dönemi tanımlayan tek bir üslubu işaret ettiğini söylemek de mümkün değildir. Bunun en önemli nedenlerinden biri metnin başından beri yinelenen, formun çok boyutlu yapısıdır, form sadece cepheden ibaret değildir. Ayrıca kavram haritasında izlenebileceği gibi toplumsal ve kültürel ortamı tanımlayan her olay, her mimari formu doğrudan etkilememiştir. Bazen bu etkileşimin

belli bir zamanda oluşması ve dolaylı bir ilişkisellik kurması çok olağandır. Bu anlamda mimari üretimin belli bir süreç sonucu oluşması ve zamansal koşullara bağlı yapısı belki de çalışmada sorgulanması gereken en önemli olgudur. Çünkü toplumsal ve kültürel ortam mimari üretimi etkilemektedir, ancak bu etkileşimin ne kadar sürede oluştuğu ya da somutlaştığı ile ilgili bir kestirimde bulunmak kolay değildir. Bu nedenle aynı yöntem kullanılarak çalışmanın odaklandığı on yıllık dönemin sonrasına odaklanan, bu etkileşimin çok daha güçlü ilişkisellikler üzerinden okunabileceği yeni araştırmalar yapılabilir. Öte yandan makale kapsamında incelenen yapıların, jürinin (farklı dönem jürileri olsa bile) belirlediği kriterlere bağlı kalınarak seçildiği ve jüride yer alanların belirleyici olduğu düşünüldüğünde ödül alan ya da ödül adayı olan yapılara ilişkin değerlendirmelerin katalogun tamamında yer alan yapıları kapsayacak şekilde genellenmesi, daha da ötesi, net sonuçlara ulaşılması sorunlu bir boyut kazanıyor. Tüm bu tartışmalar çalışmanın geliştirilebilir ve yeni sorgulamalara imkân sağlama potansiyeli açısından fırsat sunmaktadır.

Konunun özünden kaynaklı bu muğlaklık içerisinde, çalışmanın en berrak sonucu, her üretimin kendi koşullarında ortaya çıktığı, evrildiği ya da yok olduğu; bu nedenle de mimari ürüne ilişkin değerlendirmelerin toplumsal ve kültürel ortamdaki bağımsız bir bakış açısıyla değerlendirilmesinin yanıltıcı olduğudur. Bu bakışla, mimari açıdan Türkiye’de 2000’li yılları; kendi toplumsal ve kültürel ortamı bağlamında, batı mimarlık eğilimlerine öykünen ya da ona paralel, yerel ve ulusal kültürel verileri bir araya getirerek kendi dilini, kişiliğini ve estetik algısını oluşturmaya çabalamış, tepkisel yönelimler gösteren ancak her mimari ürün için aynı başarıyı sağlayamamış çoğulcu bir dönem olarak tanımlamak mümkündür. Ancak bu değerlendirmenin ardındaki en önemli etkenin Mimarlar Odası tarafından belirlenen jüri yapısı olduğunu belirtmek gerekir. Zira jüriden bağımsız bir değerlendirmenin farklı sonuçları tartışmaya açacağı açıktır. Çünkü araştırma dönemleri içinde yaşanan toplumsal ve kültürel olguların başka türlü bir mimarlığı işaret ettiği, dönem kataloglarında izlenebilmektedir. Ancak unutmamak gerekir ki mimarlık durağan bir eylem değildir. Zaman aktığı sürece, yeni olaylar meydana gelecek, yeni toplumsal-kültürel ortamlar ve yeni ideolojiler, yeni mimari formla-

rı ve yeni eğilimleri oluşturacak; mimari de yaşamı değiştirme gücü ve çabasıyla tepkisel duruşunu koruyacaktır. **m**

Selin Karaibrahimoğlu, Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü

Ayhan Usta, Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

* Bu makale Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalında Prof. Dr. Ayhan Usta danışmanlığında Selin Karaibrahimoğlu tarafından hazırlanan “Modernizm Bağlamında 2000’li Yıllarda Türkiye Mimarlığı; Ulusal Mimarlık Sergileri Üzerinden Bir Değerlendirme” başlıklı doktora tezinden (Ekim 2014) üretilmiştir.

Notlar:

1. Çalışmanın odaklandığı 2000 sonrasına ait sergi katalogları incelendiğinde çalışmanın konusu ve sınırlılıkları ile ilişkili olarak bazı yapıların değerlendirme dışı tutulması gerekli görülmüştür. Bu kapsamla Yapı Koruma-Yaşatma başlığı altında yer alan projelerin restorasyona ait, kendine has tekniğe, ilke ve kriterlere sahip olması; 2008’e kadar kataloglarda yer alan Yaşam Çevresi/Çevre dalının sonraki yıllarda yer alması nedeniyle bu başlıklar altındaki projeler; tasarlandıkları ülkenin kültürel, ekonomik, politik yapısı ile etkileşim içinde biçimlendirilmesi nedeniyle Türkiye dışındaki ülkeler için hazırlanan projeler değerlendirme dışı tutulmuştur. Öte yandan formunu baskın olarak fonksiyonundan alan cami, stadyum, havaalanı gibi yapılar ve kentsel tasarım projeleri, kütüphaneler üzerinden mimari eğilimleri değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmaya dahil edilmemiştir.
2. Kodlama yöntemi, verilerdeki analizin genel görünümünü veren işlemlerden biridir. Kodlama, verilere etiket veya isim verilmesi işlemidir. Verilerin nitelendirilmesidir. Kodlamada etiketler verilerden sınırlı düzeyde çıkarım yaparak oluşturulan betimleyici tanımlamalardır (Roberts ve Priest, 2006).
3. Kodu tanımlayan ilk rakam, hangi döneme ilişkin olduğunu; harf, toplumsal olayların sosyokültürel (S), ekonomik (E), politik (P) ve mimari ve kent (M) olarak belirlenen başlıkların hangisinin altında yer aldığını; sonraki rakam ise tabloda görülen olayın numarasını ifade etmektedir.

Kaynakça:

- Acar, Y. (2019) “Bilginin Haritalanması: Bilgi, İlişkilendirme ve Temsil”, *Dosya 42 İlişkisel Bir Eylem Olarak Haritalanma*, Türkiye Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s.19-27.
- Alanyalı Aral, E. (2019) “Giriş”, *Dosya 42 İlişkisel Bir Eylem Olarak Haritalanma*, Türkiye Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s.1-5.
- Altan, İ. (2017) *Mimarlıkta Mekân Kavramı*, Ofis 2005 Yayınevi, İstanbul.
- Anonim (2010) *2008 Mimarlar Odası 11. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri*, Yay. Haz. M. Cengizkan, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Aslanoğlu, İ. (1980) *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Camus, A. (1942) *Le Mythe de Sisyphe*, Gallimard, Paris.
- Corbisier, L. (2001) *Bir Mimarlığa Doğru*, Çev. Serpil Merzi, YKY Yayınları, İstanbul.
- Erzen, J. (2015) *Üç Habitus: Yeryüzü, Kent, Yapı*, YKY Yayınları, İstanbul.
- Güngör, İ. H. (1972) *Temel Tasar*, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul.
- Heidegger, M. (2018) *Varlık ve Zaman*, Çev. K. Ökten, Alfa Basım Yayınevi, İstanbul.
- Holl, S. (1991) *Anchoring: Selected Projects, 1975-1991*, Princeton Architectural Press.
- Karaibrahimoğlu, S. ve Usta, A. (2020) “Ulusal Mimarlık Sergisi Üzerinden Türkiye Mimarlığını Dönemsel Olarak Değerlendiren Bir Yöntem Önerisi”, *Megaron*, 15(1), s.43-54.

- Krier, K. (1984) *Urban Space*, Rizzoli International Publication, New York
- Lefebvre, H. (2019) *Mekânın Üretimi*, 5. Baskı, Çev. I. Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Norberg Schulz, C. (1979) *Genius Loci*, Rizzoli Publications, New York.
- Norberg-Schulz, C. (1971) *Existence, Space and Architecture*, Praeger, New York.
- Picon, A. (2019) *Mimarlığın Maddiliği*, Çev. A. Tümerterkin, Janus Yayıncılık, İstanbul.
- Polat, H.İ. (2019) “Alvaro Siza’da ‘Yer’in Söylemek İstedikleri”, *Yapı*, s.443, Yem Yayınları, İstanbul.
- Rapoport, A. (2004) *Kültür, Mimarlık, Tasarım*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Roberts, P., Priest, H. (2006) “Reliability and Validity in Research”, *Nursing Standard*, 20(44), s.41-45.
- Turan, B. O. (2011) “21. Yüzyıl Tasarım Ortamında Süreç, Biçim ve Temsil İlişkisi”, *Megaron*, 6(3), s.162-170.
- URL 1: <http://www.mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=program> (Erişim tarihi: 05.08.2014).
- Usta, A. (1994) “Anadolu Türk Mimarlığında Form Analizi”, KTU Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.
- Usta, A. (2000) “Mimari Anlamın Oluşmasında Üst Yüzeyin İşlevi”, *Kuram ve Uygulama: Mimari Biçimlendirmede Yüzy Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, 7-8-9 Ekim 1999, Ankara.
- Yazıcı, E. (2017) “Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme Perspektifinden Türkiye’nin Son Yüz Yılı”, *Geçmişten Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, Ed. E. Yazıcı, s.11-43, Akçağ Basım Yayın, Ankara.
- Yılmaz, E. (2020) “Tenin Bedenle, Bedenin Mekânla ve Mekânın Yerle Zarflanması”, *Sosyal Bilimlerde Yeni Araştırmalar-III*, Ed. O. Köse, Y. Ulutürk Sakarya, s.179-187, Berikan Yayınevi, Ankara.

An Attempt to Read Architectural Trends through National Architecture Exhibitions

The article about the National Architecture Exhibition Catalogs and social variables in the context of the 2000s Turkey aims to analyze the trends in terms of architecture. The temporal focus of the study is the beginning of an important transformation due to the periodic features between 2000-2010, and the National Architecture Exhibition Catalogs is the data complex. The focus of the study is on projects that are awarded and nominated in the category of construction in the catalogs. Architectural forms evolve as a social and cultural reflection of society. In this context, the buildings in the catalogs are defined by the shaping approaches that compose their forms and are associated with events that describe the social and cultural environment of the period. With such a reading supported by sample structures; coinciding with social and the spatial and making an effort to show the tangible and significant relationship between the two; it was possible to make a general assessment on the tendencies of Turkey Architecture in 2000-2010.